

Bokorligeten. Ez a megoldás szervesen engedi fejlődni a hagyományos közösségi életet és a közbirtokosság felé haladót is.

(szerkesztői lábjegyzet: Egy kihűlt régi ügyünk? Mi a véleményed a jelen helyzetet, a mostani kezdeményezéseket ismerve? Miért nem született meg 'ez a hely'? Miért nincs ilyen hely Magyarországon?

Vannak-e a közösségeitekben rendszeres találkozó, program-megbeszélések és közös lelki-testi megmozdulások, közös-kassza, közös támogatótjaitok?

Notabene: Mi a helyzet a szektákkal? Kisegyházakkal? Nazarénusokkal? Mit tudtok róluk? De nem: Mit hallottatok róluk!?)

GROMON ANDRÁS

KEDVENC KÖZHELYEINK – AVAGY AZ ÖNZÉS NÉPSZERŰ IDEOLÓGIÁJA

Nem azért vagyunk a földön, hogy szórakozzunk!

Roppant tetszetősen hangzik ez. Komolyságot, megfontoltságot sejtet. Behatóbb vizsgálat nyomán azonban kiderül, hogy a komolyság, a megfontoltság csak álruha. De mit takar? Kiderül, ha megnézzük, kik és miért szokták alkalmazni ezt a közhelyet.

Úgy tűnik, főként azok, akik nem tudnak – nem szoktak kikapcsolódni, pihenni, „szórakozni”, mert szünet nélkül komoly dolgokkal foglalkoznak, nevezetesen dolgoznak, bár helyesebb lenne ezt mondani: robotolnak, hajtanak, „güriznek” – nem éppen kényszerből, nem a pusztta megélhetésért (nem is urak önkényéből és korbácsai alatt), hanem az egyre jobb megélhetésért, az egyre nagyobb jólétért, látástól-vakulásig.

Ők azok, akik számára nincs hétköznapi és vasárnap, nincs különbség dologidő és karácsony között, ők azok a „szolgák”, akik nyugodtan elmondhatnák, hogy „*mi Urunk: a Pénz*” (Ady). – S talán ide sorolhatjuk azokat is, akik nem megtollasodás érdekében hajtanak éjt nappallá téve, hanem egyszerűen attól rettegnek, hogy ha egy pillanatra abbahagynák a sürgés-forgást, egyszerre föltáruhá elöttük életük értelmének kérdése, és nem tudnának mit felelni. Ezért ők azok a „szolgák”, akik nyugodtan elmondhatnák: „*mi Urunk: a Munka*”.

Elmondhatnák, ha becsületesek lennének.

De nem azok. Ehelyett ideológiát gyártanak, bizonyítványukat magyarázandó, mondván, „nem azért vagyunk a földön, hogy szórakozzunk”. *Bűnből kovácsolnak erényt*, az álkamolyság látszatát keltik, komorságukat rejtendő, s azt a végzetesen beszűkült világnézetet, amelynek számára az egyetlen valóság az, ami megfogható, s amit a Pénz szimbolizál. Ráadásul „savanyú a szőlő”: hiszen szeretnének ők „szórakozni”, szeretnének időről időre (vagy véglegesen is) kilépni a

taposómalomból, de nem mernek: félnek a veszteségtől, illetve attól, hogy rájuk szakad életük céltalansága.

Pedig ha kizárólagosan nem mondhatjuk is, hogy azért vagyunk a földön, hogy szórakozzunk, annyit mindenképp mondhatunk, hogy azért *is* vagyunk a földön. Isten talán nem annyira komolyságában, mint inkább jókedvében teremtette az embert, a *homo ludens* igazán Isten képmása, és a transzcendenciának egyik legvilágosabb megnyilvánulása és bizonyítéka itt a földön: a szó eredeti, tiszta értelmében vett játék, „szórakozás”.

Mosom kezeimet!

Lényeges elemei ennek a szemléletnek, illetve magatartásnak:

a) *A felelősség nem vállalása.* Pilátus egy közösen végrehajtott gyilkosságban sem a felelősség rá eső részét, sem a tisztéből fakadó végső felelősséget nem vállalja. Helyzetéből fakadóan az átlagember ilyen súlyú ügyekben nem is vállalhatja a végső felelősséget, de a baj az, hogy a felelősség rá eső részét sem vállalja (pl. háborúzás, éhezők éhezni hagyása). De kibújik a szög a zsákból a hétköznapi ügyekben, amelyekben a lehetséges végső felelősséget sem (még kevésbé) vállalja. Ártatlansági örületben szenved.

b) *A felelősség áthárítása.* A nem-vállalás lehetne még pusztán gyávaóság, az áthárítás már kifejezett rosszindulat jele. Megbélyegez és elítél.

c) *Mások előtt tisztának látszani akarás.* Ez nagyon lényeges. Lehet a tényállás akármi, az huszadrangú, de az ilyen ember számára, mondhatni, szinte végső érték az, hogy mások tisztának lássák őt. Mert ha ezt sikerül elérnie, akkor tudja csak tisztának látni saját magát. Ebből is következik:

d) *A saját lelkiismeret nem fontos.* Első pillanatra úgy tűnik, nincs is. De még Pilátusnak, az igazi nagy kutyák egyikének is van: „*Én semmi vétket sem találok benne*” (Jn 18,38; 19,6.12). Ám lelkiismeretét „saját jól felfogott érdekében” elaltatja. Mint mindenki, aki az ő szellemében cselekszik. Ezek után nem csoda, ha oly fontossá válik az ilyen ember számára, hogy mások tisztának lássák. Belső irányítóját elvetette, kénytelen külsőkhöz igazodni.

e) *Belső hazugság.* Az előző négy mozzanat mindegyike belső hazugságot takar. Csak ennek a hazugságnak az árán és alapján lehet a felelősséget nem vállalni, másokra áthárítani, tisztának látszani és lelkiismeretet elaltatni. A belső hazugság azonban csak úgy lehet megnyugtató, ha mások megerősítik. Ezért feltétlen elemként társul hozzá:

f) *A képmutatás.* Pilátus vizet hozat és a nyilvánosság előtt megmossa kezeit. Nemcsak tisztának látszani akar, hanem meg is játssza a tisztát. A képmutatás itt tökéletes. A legtöbb embernek erre nincs módja (meg elég fantáziája sem), ezért a képmutatás többnyire

szimbolikus, azaz szóban történik: elmondja, ő maga mennyire ártatlan, mások mennyire hibásak, s eközben természetesen bőségesen él a bemocskolás és a rágalom eszközeivel.

g) *Látványosság.* Akár tettekkel, akár szavakkal történik a képmutatás (akár mindkettővel), lényeges kelléke a látványosság, illetve a nagyhangúság, hiszen a hatásosság nagy mértékben ettől függ. Színészi eszközökkel mindent el lehet érni azok körében, akik szintén „mossák kezeiket”, s akik így gondolkodnak: „Ha te elhiszed, amit én hazudok neked, akkor én is elhiszem, amit te hazudsz nekem.”

Az ember nem élhet pénz nélkül!

Alapvető képmutatás rejlik a közhelyekben: sokkal többet (és mást) akarnak mondani, mint amennyit ténylegesen mondanak, ráadásul egy (többé-kevésbé) igaz állítással akarnak valami nem-igazat mondani. Az emberi rafinéria mintapéldái.

Ahogy ez a közhely is. Nem azt akarja mondani, amit mond, hogy az ember nem élhet pénz nélkül, hanem mást-többet: az ember nem élhet sok pénz nélkül, pontosabban talán: nem élhet anélkül, hogy ne törekednék arra, hogy *egyre több pénze* legyen. S ez az a hamis állítás, amelyet az igaz állítással tulajdonképpen szándékol, mert hisz amióta kialakult a pénzgazdálkodás, azóta csak egészen kivételes emberek és egészen kivételes helyzetekben élhetnek meg pénz nélkül, de egyébként közvetve még annak is köze van a pénzhez, aki kizárólag könyöradományokból (tegyük fel: csak természetbeni adományokból) tartja fenn magát, koldulással.

A pénz használatának a „szükségyszerűségéből” azonban nem következik az egyre több pénz szerzésének szükségyszerűsége, és itt van a *csúsztatás*. Ugyanaz a képmutatás rejtőzik ebben a közhelyben, mint abban, hogy „ennünk kell ahhoz, hogy élhessünk”. Mindkettő látszólag a létminimumra törekvést akarja igazolni (ami különben is fölösleges), valójában pedig a létmaximumra törekvést (természetesen a ki-ki számára elérhető határokon belül).

Vajon hogyan vélekedett *Jézus* a pénz szükségességéről? – Óvakodnunk kell a felszínes, „elutasító” választól, amely abból indul ki, hogy a pénzt rá kell hagyni arra, akinek a képe rajta van (a mammont a Mammon Urára: Mk 12,17), vagy abból, hogy a pénz csak arra való, hogy segítsünk a rászorulókon (példabeszéd a hamis sáfárról: Lk 16,1-9).

Mindkettő igaz. De az is igaz, hogy *Jézus* nyilvános működésének megkezdéséig minden bizonnyal pénzt (is) keresett és pénzzel (is) fizetett megélhetése érdekében, s ha nyilvános működése idején nem foglalkozott is a pénzzel, olyan adományokból tartotta fenn magát (és tanítványait), amelyek legalább részben pénzt kellett hogy jelentsenek, különben nem

olvashatnánk, hogy *Júdás* megdézsmálta a kasszát (Jn 12,6). Ettől persze még igaz marad, hogy a létminimum biztosítása mellett (végső esetben annak ellenére is) a pénz arra való, hogy megsegítsük a rászorulókat. Míg egy szép napon talán eltűnik a pénz, és visszatér az egyetlen normálisnak látszó megoldás, a cserekereskedelem.

A pénz nem boldogít, de...!

Sajátosan befejezetlen ez a közhely; de csak látszólag befejezetlen, mert befejezése nagyon is megvan alkalmazója fejében, és gyakorlatilag bármely hallgató fejében is, hiszen tudja, mi szokott lenni *a folytatás*. Ilyesmi: ...jó, ha van; ...szükséges; ...nem árt, ha van; s talán a legfontosabb: ...nélküle nem lehet boldogulni. Ez a „befejezetlenség” jól és élesen fejezi ki a közhelyek egyik, egyébként rejtett, kettős tulajdonságát: többnyire van bennük „sejtető”, „utaló” elem, azaz nem mondják ki világosan, értsd: teljes nyíltsággal a beszélő gondolatát, csak céloznak rá, bár meg kell adni: egyértelműen. Ezzel párhuzamosan és részben ebből eredően van bennük egyfajta cinkosságra buzdítás: „Ugye, te is így gondolsz? Ugye, egyetértesz velem?”

Másik „formái” megjegyzésem a „nem ... de” szó párral kapcsolatos. Az esetek döntő többségében kimutatható, hogy amikor valaki ezt a kifejezésformát használja, akkor valójában „igen”-t akar mondani, tehát ténylegesen állítani akarja azt, amit szavaival tagad, csak ezt valamilyen okból elrejt. Például: „Nem mondom, hogy gyöngé írásmű ez, de... (nem is jó = szerintem gyöngé)”; „Nem feledkeztem meg rólad, de... (annyi minden jött közbe = bizony megfeledkeztem rólad)”. – Ennek értelmében e közhely *tényleges jelentése*: „A pénz boldogít.”

Lássuk most tartalmi oldalról a dolgot! Furcsa már a mondat első fele is („a pénz nem boldogít”), mert kilóg a közhelyek általános mentalitásából, amely az anyagira, a megfoghatóra, az evilágira helyezi a hangsúlyt; arra, amit legjobban a pénz szimbolizál. Úgy tűnik, a „közhelymentalitás” előtt egy pillanatra felvillan az igazság, de fontossá nem válik számára (mert nem „belülről” fakad, hanem csak „külső” valóságként ismeri föl), hiszen rögtön hozzátesszi, hogy „de”, ami egyértelműen jelzi, hogy *más a fontos* számára (vö. pl.: „Én szívesen elmennék hozzátok, de...”).

S ez a „más”: a „boldogulás”. Az a fajta életszínvonalbeli és/vagy társadalmi pozícióbeli „felszínen maradás”, „szinten maradás”, illetve folytonos előbbre lépés, amelynek legfőbb s végső soron talán egyetlen forrása és biztosítéka a pénz. Azáltal, hogy a boldogulás mellett dönt, e közhely alkalmazója voltaképpen arról tesz bizonyságot, hogy *a boldogulástól* várja a boldogságát, hiszen az ember

életének csak egy fő iránya, fő törekvése lehet, s a vizsgált szempontból ez a fő törekvés az, hogy boldog legyen; végső fokon minden ember ezt az egyet akarja. S mivel a boldogulás legfőbb eszköze a pénz, ez azt jelenti, hogy aki a boldogulástól várja a boldogságát, az a pénztől várja, tehát úgy gondolja: A pénz boldogít. Így hát a tartalmi elemzés ugyanoda vezetett, ahova a formai elemzés alapján is jutottunk. Ám e közhely mentalitását magáévá tevő ember élete szükségképpen tragédiához vezet, mert a pénz a valóságban tényleg nem boldogít.

A szegénység nem bűn!

Mi az értelme ennek? Mi az oka annak, hogy egy ilyen pofon egyszerű igazság közhellyé válik? Alighanem eltérő válaszokat kell adni erre a két kérdésre aszerint, hogy a közhelyet ki mondja.

A *szegény ember* szájából védekezésnek hat: „Bocsánatot kérek, hogy ilyen szegény vagyok/szegények vagyunk, de ugye, ez nem bűn?!” Olyan felhanggal, amely egyúttal tartalmazza a felmentést is: „...de ez, ugyebár nem bűn?!”

Ha *módosabb*, vagy éppenséggel módos ember használja ezt a közhelyet, akkor valami leereszkedő megbocsátást fejez ki a szegény ember felé: „Na jó, jó – nem történt semmi, hiszen a szegénység nem bűn!”

Közös mindkét mentalitásban az, hogy a szegénységet rossznak tartja, a szegény embert pedig másodrangú állampolgárnak, a felhang azonban e tekintetben is *különböző*. A szegény ember részéről szégyenkezés van benne, s egyúttal a vágy a gazdagság után, vagy legalábbis a felemelkedésre. A módosabb ember részéről a valóság cinikus tudomásulvétele mellett annak jóleső érzése, hogy „én nem vagyok szegény”, de egyúttal az a mélyen gyökerező óhaj, hogy a helyzet ne változzék, a szegény ember maradjon csak szegény, én pedig maradjak csak módosabb.

Igazán *gazdag* emberek talán ritkábban használják ezt a közhelyet, s akkor valószínűleg főként öngazoló szándékkal és a szegényeken nem segítség ideológiájával: ha egyszer a szegénység nem bűn, akkor nem történt/történik semmi rossz, tehát nincs ok a közbeavatkozásra.

Ez egyúttal persze a *status quo* rögzíteni akarásának szándékát is magában foglalja.

Az ebben a közhelyben megnyilvánuló mentalitás akkor válik igazán nyilvánvalóvá, ha szembe állítjuk vele az e témára vonatkozó jézusi „közhelyet”: „Boldogok a (Lélek hatására) szegények!” (Mt 5,3). Íme, az a bizonyos távolság Makó és Jeruzsálem között!

BULÁNYI GYÖRGY

EGY DÉNÁR...

Múlt vasárnap a mise végén beszélgetünk az adyilgeti templom kapujában. Egy négy gyerekes anya elmondja, hogy a gyerekek meg a férje nem tudott eljönni a misére, de az ura megbízta őt: figyelje, hogy megemlítem-e prédikációban *az egy dénárt*. Naná, hogy megemlítettem! Pár szóval, de vastagon! Az utóbbi két-három évben Bulányitól ritkán hallható szentbeszéd dénár nélkül. Idézek a múlt vasárnapi szövegből: *Mi az, amit nem akarunk, nem teszünk és nem vállalunk? Amit Jézus mutatott nekünk. Mit mutatott? Kivonult a termelésből – már akkor, amikor a termelés még nem támadta meg a biológiai életet, de megtámadta az örök életet. Mivel támadja? Azzal, hogy lehetővé teszi a Mammon imádását, a többet birtokolni akarást, az egy dénár elutasítását s a reciprocitás, a kölcsönösség nem-vállalását, A reciprocitás nem vállalását; azt, hogy ahogy magamnak kívánom, úgy teszek veled is.*

A mai vasárnapon viszont nem kell figyelnie senkinek, hogy megemlítem-e, mert az egy dénár az előírt textus – ahogy hallottátok! Ha tetszik nekem ez az egy dénár, ha nem – erről kell beszélnem. Azt emlegetem derűre s borúra néhány éve, hogy a szőlősgazda azért ad a napszállat előtt egy órával munkába állónak is egész napi bért, azaz egy dénárt, mert ennek a szerencsétlen flótásnak – aki a nap nagyobb részét csak átácsorogta Budán a Moszkva-téren vagy más ilyen helyen –, ennek is szüksége van arra, hogy újratermelődjének energiái; hogy el tudja látni a családját stb., ha már a Jézus korabeli Izraelben egy dénár volt a napi munkabér. És annyi volt!

Többek között azért is gondoltam ezt, mert a mennyei Atyának nincsenek kiváltságos gyerekei. Aki dolgozni akar, annak járnak az Isten által megteremtett Föld javai. Akik meg nem akarnak dolgozni, azoknak meg nem jár semmi. Akik pedig akarnak dolgozni, azoknak mindnek jár az egy dénár. Hiába nagyon tehetséges vagy szorgalmas valaki, akkor is csak egy dénár jár, mert a tehetségesnek is meg a szorgalmasnak is – csak egy gyomra van, az ő lábára is csak egy pár cipő fér. S ha tokaji aszút szeretne valaki önteni a torkába, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is, ha váltás cipőt akar, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is, s a többi.

Engedménytétel: nem lehet egyszerre legyártani hat és fél milliárd pár cipőt, ezért egy váltás cipőnk lehet akkor is, amikor még nincs mindenkinek két pár cipője. De a harmadik pár cipőt csak akkor vásárolhatom meg, amikor mind a hat és félmilliárdnak van már két pár cipője. Hát ezt a testvéri, ezt a családi rendet biztosítaná a példabeszédben emlegetett egy dénár, mert az egy dénárból neked is csak annyira telik, mint nekem.

De hát nem csak adyilgeti templomkapu előtti